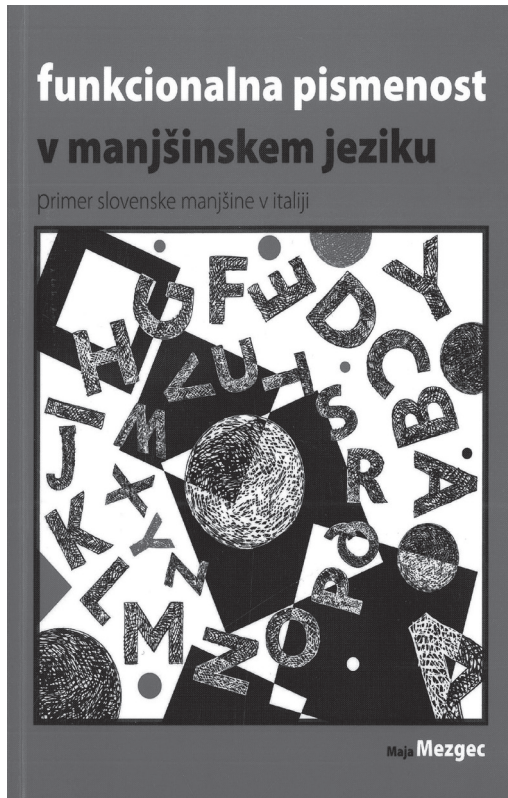

MEZGEC, MAJA:

FUNKCIONALNA PISMENOST V MANJŠINSKEM JEZIKU

Koper, Univerza na Primorskem, 2012

Pred koncem minulega leta je pri univerzitetni založbi Annales izšla zanimiva monografija »Funkcionalna pismenost v manjšinskem jeziku: primer slovenske manjšine v Italiji« izpod peresa raziskovalke dr. Maje Mezgec, katere sozaložnika sta Pedagoška fakulteta Koper in Slovenski raziskovalni inštitut Slori iz Trsta. Monografija je izviren prispevek na področju raziskovanja funkcionalne pismenosti, saj pri naša pomembna spoznanja o dinamikah razvoja pismenosti v manjšinskem jeziku.

Delo je nastalo na temelju empirične raziskave in poglobljenega študija znanstvene literature ter tudi izkustvenega poznavanja dvojezičnega prostora. Raziskovanje pismenosti na etnično mešanih območjih je svojevrsten izziv, saj je raziskovalno okolje kompleksnejše in delo metodološko zahtevnejše.

Prvi del monografije je teoretične narave in ponuja bralcu vpogled v sodobne raziskave o vseživljenjskem izobraževanju v sodobni družbi ter o merjenju funkcionalne pismenosti s posebnim poudarkom na razvoju dvojezičnih govorcev in s sociokulturnim okvirom proučevanega območja: tako raziskovalka ugotavlja, da je posameznik funkcionalno pismen v slovenščini, ko razvije zmožnost branja in pisanja v slovenskem jeziku do te ravni, da je sposoben uporabljati slovenščino v vseh življenjskih vlogah in situacijah, tako v matici kot v zamejstvu, tako v zasebni kot javni sferi. Dalje avtorica ugotavlja, da različne opredelitve pismenosti in njeno merjenje niso zgolj metodološki in teoretski problem, temveč tudi politični problem ter problem družbene delitve moči in vpliva. Z analizo različnih opredelitev pismenosti ugotovi, da je prišlo do premika od psiholoških pogledov na pismenost k antropološko socialnim, ki poudarjajo družbeno prakso v določenem okolju. Pismenost torej ni nevtralna tehnologija, temveč je izraz kulture in razmerij družbene moči.

Na navedenih predpostavkah nato avtorica razvije analitični del raziskave, ki je bila opravljena na dveh različnih starostnih skupinah,

in sicer med odraslimi, ki so končali učno pot na šolah s slovenskim učnim jezikom v Italiji, in med maturanti omenjenih šol. Glavna hipoteza raziskovalne naloge je, da »so pripadniki slovenske manjšine v Italiji, posebej tisti, ki so dokončali srednjo stopnjo šolanja v šolah s slovenskim učnim jezikom, ob koncu šolanja usvojili določen jezikovni standard in stopnjo funkcionalne pismenosti v obeh jezikih, manjšinskem in večinskem, ki jim omogoča šolanje na visokošolski stopnji in samostojno nadaljnje izobraževanje tako v slovenščini kot v italijanščini«. Glede na območje, na katerem dvojezični govorec živi in na katerem sta v veljavi dva jezikovna koda, se predpostavlja, da omejena možnost rabe slovenščine v javnosti in skromna raba slovenskega jezika na delovnem mestu močno omejujeta razvoj funkcionalne pismenosti v slovenskem jeziku v prid večinskemu italijanskemu jeziku. Nadalje se postavlja hipoteza, da so nekatere vrste sporazumevalne zmožnosti nerazvite ali šibko razvite, zlasti se predpostavlja, da se to dogaja v življenjskih situacijah zunaj družinskega okolja. Preverja se tudi, ali se v daljšem časovnem obdobju po končanem šolanju raven pismenosti v slovenščini dviga ali upada v prid funkcionalne pismenosti v italijanskem jeziku.

Empirično raziskovanje sledi kvantitativnemu pristopu. Model za raziskovanje je sestavljen iz več instrumentov za zbiranje empiričnih podatkov. Avtorica je na podlagi predhodnih raziskav sestavila poseben anketni pripomoček in teste pismenosti v slovenskem jeziku. Raziskovalno delo je namenjeno opredelitvi razmerja med funkcionalno pismenostjo v slovenskem in italijanskem jeziku ter analizi dejavnikov, ki vplivajo na razvoj funkcionalne pismenosti.

Osrednji del monografije zajema obširna in poglobljena analiza podatkov in rezultatov. Stopnjevanje pisnih veščin v slovenskem je-

ziku med pripadniki slovenske manjšine v Italiji kot v vseh primerih dvojezičnih in večjezičnih govorcev je zelo zapleten proces. Poleg jezikovne dinamike se prepletajo še vplivi socialnega statusa jezika, medetničnih odnosov v dani socialni skupnosti, dinamika odnosov med manjšinsko in širšo skupnostjo, ekonomska razmerja in politični vplivi.

Raziskovalka ugotavlja, da se neuravnoteženost jezikovnih zmožnosti poraja predvsem zaradi prevlade večinskega jezika v javni sferi življenja in javni upravi. Uporaba manjšinskega jezika pa je omejena na družinsko okolje, lokalne skupnosti, šole s slovenskim učnim jezikom. Pretežna uporaba večinskega italijanskega jezika, ki zaznamuje obdobje po končanem šolanju, svet dela ali študija, postopoma zabriše že pridobljeno pismenost v materinščini. K temu gre dodati še vpliv dejanskih razmer in prevlade italijanščine v javnosti in javni upravi, kar privede do neuravnoteženega odnosa med obema pismenostima v korist italijanščine. Podatki kažejo, da slovensko delovno okolje in redna uporaba slovenščine pri delu pozitivno vplivata na ohranjanje in razvijanje kompetenc v slovenskem jeziku. Že dosežena funkcionalna pismenost pa začne postopoma upadati, če se jezik ne uporablja. Nadomesti jo dvig pismenosti v večinskem jeziku. Do prenosa (transfera) pisnih kompetenc iz enega jezika v drugega lahko pride, če je dvojezičnost dovolj uravnotežena. Možen je torej prenos kompetenc iz italijanskega jezika v slovenski, vendar pod pogojem, da je znanje slovenskega jezika na dovolj visoki ravni.

Kot je v recenziji monografije zapisala prof. dr. Ana Krajnc, »večina dosedanjih raziskav o stopnjah pismenosti prebivalstva se je nanašala na pismenost v materinščini; v dvojezičnem okolju pa je raziskava metodološko in vsebinsko naletela na nove zahtevne izzive.

[...] Poudariti je potrebno, da se druge manjšine v Evropi še ne morejo pohvaliti s tovrstno raziskavo. Rezultati so širšega in mednarodnega pomena. Dajejo osnovo za analogne raziskave v drugih etničnih okoljih.«

Namen raziskave pa je tudi v iskanju novih izobraževalnih strategij, ki bi izhajale iz spoznanj o razvoju pisnih in bralnih zmožnosti v manjšinskem jeziku.

Jadranka Cergol